

24. Studynskyu K. Materialy do istoriyi kulturnoho zhyttya v Halychyni v 1775–1857 rr. Zamitky y teksty (naklad NTSh) / Kyrylo Studynskyu. – Lviv, 1920. – 225 s.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Світлик Неля Михайлівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України

Ужгородський національний університет

м. Ужгород, вул. Університетська, 10, кв. 36, 88020

e-mail: nelyasvitlyk@mail.ru

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Свитлык Неля Михайловна, кандидат исторических наук, доцент кафедры истории Украины

Ужгородский национальный университет

г. Ужгород, ул. Университетская, 10, кв. 36, 88020

e-mail: nelyasvitlyk@mail.ru

DATA ON AUTHOR

Svitlyk Nelia Mykhaylivna, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of History of Ukraine Department

Uzhhorod National University

Ukraine, Uzhhorod, Universytetska Street 10, app. 36, 88020

e-mail: nelyasvitlyk@mail.ru

УДК 930.2:[908 (477.51) «194/198»

ОСОБЛИВОСТІ ДжЕРЕЛЬНОЇ ТА ІСТОРИОГРАФІЧНОЇ БАЗИ З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ КРАЄЗНАВСТВА ЧЕРНІГІВЩИНИ у 40-х – 80-х рр. ХХ ст.

Ігнатенко М. М.

Автором наголошується на важливості вивчення «мікроісторії» для виховання почуття патріотизму в молоді. У статті обґрунтовано виділені в історіографії проблеми три групи досліджень: 1) історико-краєзнавчі дослідження у масштабах усієї України в окреслену добу; 2) студії з історичного краєзнавства в окремих регіонах

України; 3) праці, безпосередньо присвячені розвитку історичного краєзнавства на Чернігівщині. Проаналізовано особливості джерельної бази проблеми. З'ясовано, що до джерельних та історіографічних комплексів входять практично усі різновиди писемних джерел другої половини ХХ ст. Наголошено на необхідності критичного підходу до їхнього аналізу.

Ключові слова: історичне краєзнавство, джерела, архівні документи, краєзнавці, архіви.

ОСОБЕННОСТИ ИСТОЧНИКОВОЙ И ИСТОРИОГРАФИЧЕСКОЙ БАЗЫ ПО ИСТОРИИ РАЗВИТИЯ КРАЕВЕДЕНИЯ ЧЕРНИГОВЩИНЫ В 40-х – 80-х гг. ХХ в.

Игнатенко М. Н.

Автор подчеркивает значимость изучения «микроистории» для формирования чувства патриотизма в молодежи. В статье обосновано выделены в историографии проблемы три группы исследований: 1) историко-краеведческие исследования в масштабах всей Украины; 2) работы по историческому краеведению в отдельных регионах Украины; 3) труды, непосредственно касающиеся развития исторического краеведения на Черниговщине. Проанализированы особенности источниковой базы. Установлено, что в источниковые и историографические комплексы входят практически все существующие разновидности письменных источников второй половины ХХ в. Подчеркивается необходимость критического подхода к их анализу.

Ключевые слова: историческое краеведение, источники, архивные документы, краеведы, архивы.

PECULIARITIES OF SOURCE AND HISTORIOGRAPHICAL BASE ON THE HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF THE LOCAL OF CHERNIHIV REGION DURING 40'S – 80'S 20 CENTURY

Ihnatenko M. M.

The author emphasizes on the importance of the study of «micro-history» for the formation of a sense of patriotism among young people. The article substantiates the problems highlighted in the historiography of the three groups of study : 1) the historical and local history researches in Ukraine; 2) works, that are focused on the local history of some regions of Ukraine; 3) works directly related to the development of local history in Chernihiv. The features of source base were analyzed. It was found that

the source and historiographical range include almost all existing species of the written sources of the second half of the 20th century. The need for a critical approach to their analysis emphasizes.

Keywords: *local history, sources, archival documents, historians, archives.*

Постановка проблеми. Історичному краєзнавству належить помітне місце в системі сучасної історичної науки. Вивчення минувшини окремих регіонів, міст і сіл України, так званої мікроісторії – важливий напрямок історичних студій, які здійснюють і фахівці, й аматори старовини. Особливого значення краєзнавчі дослідження набувають за умов сьогодення, коли спостерігаються піднесення національної самосвідомості, невпинне зростання інтересу до історії та культури. Історико-краєзнавчі студії, з одного боку, дозволяють залучити і нагромадити новий фактичний матеріал для наукового синтезу, а з іншого – слугують могутнім засобом формування національної гідності та самоствердження.

Метою статті є спроба виокремити й обґрунтувати особливості джерельної та історіографічної бази проблеми.

Виклад основного матеріалу. Літературу з даної проблематики умовно поділяємо на три групи. До першої з них належать праці, в яких різні аспекти розвитку історико-краєзнавчих досліджень у зазначений період розглянуті в масштабах усієї України. Водночас вони містять деякі відомості про стан краєзнавчого руху на Чернігівщині. Комплексний підхід до вивчення порушеної проблеми притаманний авторському колективу ґрунтовної монографії «Історичне краєзнавство в Українській РСР». У ній розкрито особливості краєзнавчих студій у післявоєнний час, форми й методи краєзнавчої роботи у середній та вищій школі, роль культурно-освітніх закладів у розгортанні краєзнавчого руху, багатогранну діяльність Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Окремі розділи присвячено дослідженню історії міст і сіл, а також фабрик, заводів, колгоспів і радгоспів. Утім книга не позбавлена впливу політичної кон'юнктури і загалом подає дещо спрощену й ідеалізовану картину розвитку історичного краєзнавства в Україні [6].

З принципово інших позицій сьогодення широкі коло питань, пов'язаних з охороною і вивченням нерухомих пам'яток історії та культури, розглянуто в колективній монографії «Історико-культурна спадщина України: проблеми дослідження і збереження», що побачила світ за загальною редакцією В.О. Горбика [5].

На особливу увагу заслуговує цикл праць академіка П.Т. Тронька, який протягом багатьох десятиліть органічно поєднував наукову роботу з практичною діяльністю в царині краєзнавства й охорони пам'яток історії та культури. За його безпосередньою участю було засновано Всеукраїнську спілку краєзнавців, відроджено журнал «Краєзнавство», видано низку праць, які здобули визнання і високу оцінку в Україні та далеко за її межами. У монографіях, статтях і доповідях П.Т. Тронько фактично узагальнив досвід краєзнавчої та пам'яткоохоронної роботи в Україні у другій половині ХХ ст. Водночас, у його працях, що побачили світ у 1960–1980-х рр., спостерігалась певна ідеалізація радянської пам'яткоохоронної системи, перебільшувалася роль політичного керівництва в організації краєзнавчих досліджень. Це стосується, зокрема, монографії «Летопись дружбы и братства: из опыта создания «Истории городов и сёл Украинской ССР» [10], а також статей, опублікованих у тогочасній науковій періодиці [11; 12]. Слід зазначити, що в подальших студіях учений позбувся цих недоліків і цілком об'єктивно оцінив здобутки і втрати краєзнавчого руху в Україні [13].

Теоретичні засади й особливості розвитку пам'яткознавства в Україні у повоєнний період схарактеризовано у працях С.З. Заремби. Особливу увагу він приділив пам'яткознавчій діяльності місцевих музеїв, бібліотек, вищих навчальних закладів, громадських організацій [3].

До другої, порівняно невеликої в кількісному відношенні групи, слід, на нашу думку, віднести студії, в яких висвітлено розвиток історичного краєзнавства у другій половині ХХ ст. в окремих регіонах України. Якщо протягом 80 – початку 90-х рр. вони зазвичай оприлюднювались у вигляді тез доповідей на регіональних і всеукраїнських наукових конференціях з

історичного краєзнавства, то впродовж останніх десятиліть – на сторінках фахової періодики і дисертаційних досліджень. Їх використання дозволило виявити специфіку краєзнавчого руху на Чернігівщині, рельєфніше побачити його сильні та слабкі сторони. Під цим кутом зору особливий інтерес становлять роботи Н.В. Бесєдіної [1], В.Ф. Павлухіної [8], М.В. Поставничої [9].

Третю групу досліджень складають студії, безпосередньо присвячені розвиткові історичного краєзнавства на Чернігівщині в 40–80-х рр. ХХ ст. Загальну характеристику цього періоду в історії краєзнавчого руху в регіоні містять публікації О.Б. Коваленка, який констатував поступове відродження історико-краєзнавчих студій у цей час після їх занепаду, зумовленого брутальним втручанням тоталітарної держави в наукове життя і масовими репресіями, яких зазнали представники місцевої наукової та творчої інтелігенції протягом 1930-х рр. Позитивну роль у цьому відношенні, на думку дослідника, відіграли місцеві організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, широке залучення краєзнавців до підготовки «Історії міст і сіл Української РСР» і «Зводу пам'яток історії та культури», проведення Республіканських і обласних наукових конференцій та семінарів з історичного краєзнавства [7, с. 43–44].

Джерельну базу з проблематики становлять різноманітні документи і матеріали, які умовно можна поділити на кілька основних груп. Одну з них складають опубліковані законодавчі й інші нормативні акти СРСР і Української РСР щодо охорони, збереження і використання пам'яток історії, археології, архітектури, мистецтва, етнографії, письменства, а також визначних місць, що становили історичну, наукову чи художню цінність [2]. Саме вони утворювали правове поле, в якому протягом 40–80-х рр. ХХ ст. тривала діяльність державних, освітянських та громадських краєзнавчих осередків.

У структурі джерельної бази переважають архівні документи і матеріали. Важливе місце серед них посідають оперативно-розпорядчі документи і матеріали діловодства державних установ регіону, які зберігаються у Державному архіві Чернігівської області. У складі фондів Виконавчого комітету Чернігівської обласної Ради депутатів трудящих (Ф. Р-5036) і

підпорядкованих йому відділів культури (Ф. Р-5040), народної освіти (Ф. Р-5065) й архівного відділу (Ф. Р-647) виявлено цілу низку постанов, розпоряджень, наказів, протоколів засідань колегіальних органів, планів роботи і звітів про її виконання, діловодних записок, довідок, інформацій, інструктивних і методичних листів, які відтворюють загальну картину діяльності органів виконавчої влади, установ культури і закладів освіти в галузі історичного краєзнавства.

Ці відомості значною мірою конкретизують і унаочнюють документи з фондів Чернігівського історичного музею (Ф. Р-2124), Чернігівського архітектурно-історичного заповідника (Ф. Р-1533) та Державного архіву Чернігівської області (Ф. Р-651), співробітники яких, згідно зі своїми посадовими обов'язками, мусили, зокрема, вивчати історію краю. Особливий інтерес становлять плани науково-дослідної роботи, що мала виразне краєзнавче спрямування, та звіти про їх виконання, тематико-експозиційні плани музейних закладів області та рецензії на них, довідки і доповідні записки про роботу державних і народних музеїв, програми наукових конференцій та семінарів з історії Чернігівщини, звіти про археологічні та етнографічні експедиції, плани-проспекти краєзнавчих видань та збірників документів і матеріалів з історії регіону.

Певну специфіку мають джерела, в яких відображено історико-краєзнавчу роботу у вищих навчальних закладах області. Вони виявлені у фондах Чернігівського державного педагогічного інституту ім. Т.Г. Шевченка (Ф. Р-608) і Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М.В. Гоголя (Відділ Державного архіву Чернігівської області у м. Ніжині, Ф. Р-6121), а також у поточному архіві Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка. Це, передусім, плани науково-дослідної роботи вузів, кафедр суспільних наук, а згодом громадянської історії, та окремих викладачів і звіти про їх виконання. Заслужують також на увагу програми щорічних наукових конференцій викладачів та студентів, у яких досить широко репрезентована краєзнавча проблематика, матеріали про активну участь науково-педагогічних кадрів у підготовці чернігівського тому «Історії міст і сіл Української РСР», «Нарисів

історії Чернігівської обласної партійної організації» та інших краєзнавчих видань.

Перші після розгрому краєзнавчих об'єднань у 1930-х рр. спроби залучення громадськості до збирання матеріалів і вивчення сучасної історії засвідчують документи з фондів Чернігівської обласної комісії зі встановлення та розслідування злочинів, заподіяних німецько-фашистськими загарбниками (Ф. Р-3013) і Чернігівської обласної комісії з історії Великої Вітчизняної війни (Ф. Р-1429). Протоколи їх засідань та допитів свідків, численні акти про злочини фашистів, доповідні записки, спогади і щоденники учасників партизанського руху і підпілля на Чернігівщині дозволяють скласти уявлення не тільки про трагічну добу окупації, але й про форми безпосередньої участі мешканців області у створенні джерельної бази для подальших краєзнавчих студій з історії Великої Вітчизняної війни, увічненні пам'яті про її жертв і героїв. У процесі цієї роботи було впорядковано збірник документів «Звірства і злочини німецько-фашистських загарбників на Чернігівщині і боротьба радянського народу за свою незалежність», невиданий рукопис якого зберігся в архіві. Було також започатковано збирання архівної колекції «Чернігівщина в роки Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.» (Ф. Р-1376), до складу якої увійшли копії документів із різних архівів СРСР, спогади учасників війни та громадян, котрих було вивезено на примусові роботи до Німеччини, твори учнів шкіл області на тему: «Що я пережив під час німецько-фашистської окупації», альбом фотознімків зруйнованого Чернігова. Окремий фонд склали листи і листівки радянських громадян-остарбайтерів, надіслані під час війни з Німеччини і зібрані краєзнавцями по гарячих слідах подій (Ф. Р-3291).

Подальший розвиток громадських форм історичного краєзнавства в регіоні знайшов відображення у документах фонду Чернігівської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (Ф. Р-518). Протоколи і стенограми конференцій і пленумів правління, документи численних секцій (спелео-археологічної, пам'яток історії, військово-історичних пам'яток, пам'яток архітектури, юних слідопитів), матеріали науково-практичних і науково-методичних

конференцій дали змогу, з одного боку, з'ясувати важливу роль цього громадського осередку в розгортанні краєзнавчого руху, а з іншого – побачити непоодинокі прояви формалізму в його роботі, командно-адміністративних методів керівництва і неприхованого ідеологічного диктату з боку владних структур. Хоча справедливості заради слід зауважити, що документи містять і критичні зауваження на адресу місцевої влади і керівників промислових і сільськогосподарських підприємств, які часто нехтували своїми безпосередніми обов'язками щодо охорони історико-культурної спадщини.

Об'єктом ретельного аналізу стали документи і матеріали фонду Обласної редакційної колегії чернігівського тому «Історії міст і сіл Української РСР» (Ф. Р-5271). Передусім вони дозволили відчувати масштабність цього проекту, до реалізації якого на громадських засадах були залучені тисячі краєзнавців і шанувальників історії краю. Опрацювання протоколів засідань Обласної редколегії, міських і районних комісій, повсюдно створених у населених пунктах груп сприяння, матеріалів нарад краєзнавчого активу спонукало до висновку про досить чітку і послідовну організацію цього процесу. Водночас листування з Головною редакційною колегією та редакцією Української Радянської Енциклопедії, відгуки і рецензії на підготовлені нариси засвідчили серйозні труднощі, з якими мали справу краєзнавці: брак джерел, наукової літератури, фахового вишколу. Тому значну частину рукописів доводилось відправляти на доопрацювання, що ставило під загрозу затверджені графіки підготовки тому до видання. Загалом зосереджені у фондах джерела підтверджують думку про те, що ця копітка робота стимулювала розвиток історико-краєзнавчих студій і вивела їх на якісно новий рівень.

Окрему групу джерел становлять документи особових фондів відомих краєзнавців Чернігівщини другої половини ХХ ст.: І.В. Бугаєвича (Ф. Р-8826), Й.І. Давидова (Ф. Р-8852), І.П. Дудка (Ф. Р-1568), В.Д. Драгунова (Ф. Р-8828), І.К. Іващенко (Ф. Р-5333), Б.А. Лозовського (Ф. Р-1552), С.П. Реп'яха (Ф. Р-1236), М.Т. Яцури (Ф. Р-1512). До їх числа належить і особовий фонд найстарішого краєзнавця, фундатора Сосницького

краєзнавчого музею Ю.С. Виноградського, який зберігається у відділі фондів Чернігівського історичного музею (АЛ 196/2059). Вивчення біографічних матеріалів, документів про службову, наукову та громадську діяльність (витягів з метричних книг, формулярів, особових листків з обліку кадрів, характеристик) уможливило відтворення основних етапів життя цих справжніх подвижників краєзнавства. Їхня наукова спадщина репрезентована численними публікаціями у вигляді книг, статей у журналах і газетах, причому особливу увагу привертають рукописи неопублікованих праць.

Цей джерельний комплекс доповнюють документи та матеріали, що зберігаються у Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України у Києві у складі фондів Ради Міністрів УРСР (Ф. Р-2) і Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (Ф. Р-4760). Оперативно-розпорядча і діловодна документація, службове листування дає змогу зрозуміти загальний соціокультурний контекст, у якому тривав розвиток краєзнавчих студій на Чернігівщині, з'ясувати чинники еволюції форм і методів державного і політичного керівництва краєзнавчим рухом, скласти уявлення про механізм взаємин між директивними органами і громадськими організаціями у цій царині на рівні країни в цілому і окремого регіону.

Фронтально проглянуто повні комплекти обласних газет «Деснянська правда» (1943–1991 рр.), «Комсомолец Чернігівщини» (1961–1963 рр.) та «Комсомольський гарт» (1967–1991 рр.). Необхідно зауважити, що матеріали, оприлюднені у місцевій пресі протягом 40–80-х рр. ХХ ст., відображають тогочасну дійсність з позицій панівної ідеології, а історичне минуле краю – у цілковитій відповідності з догмами радянської історіографії, які, щоправда, варіювалися в часі залежно від політичної кон'юнктури.

Специфічне джерело, яке потребує історіографічного аналізу, являє собою науковий доробок краєзнавців Чернігівщини другої половини ХХ ст. Його репрезентують індивідуальні та колективні монографії, збірники і добірки документів і матеріалів, хрестоматії з історії регіону, бібліографічні покажчики краєзнавчої літератури, статті й замітки у наукових, громадсько-

політичних і літературних часописах. Чільне місце з-поміж цього розмаїття публікацій посідають два видання «Історії міст і сіл Української РСР», здійснені в 1972 та 1983 рр., і справді унікальний енциклопедичний довідник «Чернігівщина», який побачив світ 1990 р. [4; 14]. Вони в концентрованому вигляді втілюють у собі сильні та слабкі сторони історико-краєзнавчих досліджень відповідно 60-х, 70-х і 80-х рр. ХХ ст.

Висновки. Отже, джерельна база задекларованої проблематики складається з кількох документальних та історіографічних комплексів, до яких входять практично усі наявні різновиди писемних джерел другої половини ХХ ст. Слід зауважити, що, з огляду на специфіку доби, вони потребують надзвичайно уважного критичного підходу. Це стосується не тільки наведених у документах і газетних публікаціях відомостей про кількість активних учасників краєзнавчих акцій. Йдеться про відтворення історичних реалій, прихованих під машкарою гучних фраз і заялжених штампів.

Список використаних джерел

1. Беседіна Н.В. Досвід і проблеми розвитку історичного краєзнавства на Полтавщині в 60–80-х рр. / Н.В. Беседіна // Історія України: маловідомі імена, події, факти: Збірник статей. – К., 2000. – Вип. 11. – С. 490–499.
2. Законодавство про пам'ятки історії та культури (Збірник нормативних актів). – К.: Політвидав України, 1970. – 464 с.
3. Заремба С.З. Українське пам'яткознавство: історія, теорія, сучасність / С.З. Заремба. – К.: Логос, 1995. – 448 с.
4. Історія міст і сіл Української РСР: Чернігівська область. – К.: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1972. – 780 с.
5. Історико-культурна спадщина України: проблеми дослідження і збереження. – К.: Інститут історії України НАН України, Інститут туризму Федерації профспілок України, 1998. – 399 с.
6. Історичне краєзнавство в Українській РСР. – К.: Наукова думка, 1989. – 240 с.
7. Коваленко О.Б. Головні етапи розвитку історичного краєзнавства на Чернігово-Сіверщині / О.Б. Коваленко // Краєзнавство, 2000. – № 1–2. – С. 39–45.
8. Павлухіна В.Ф. Музеї та бібліотеки Донецької області як історико-краєзнавчі осередки / В.Ф. Павлухіна // Історія України:

маловідомі імена, події, факти: Збірник статей. – К., 1999. – Вип. 8. – С. 214–218.

9. Поставнича М.В. Розвиток історичного краєзнавства на Черкащині в 50–90-х роках ХХ ст.: Автореф. дис. ...канд. іст. наук: 07.00.01 / М.В. Поставнича. – Харків, 2002. – 18 с.

10. Тронько П.Т. Летопись дружбы и братства: Из опыта создания «Истории городов и сёл Украинской ССР» / П.Т. Тронько. – К.: Наукова думка, 1981. – 128 с.

11. Тронько П.Т. Основні підсумки і дальші завдання історико-краєзнавчих досліджень / П.Т. Тронько, Є.М. Складенко // Український історичний журнал, 1979. – № 11. – С. 51–60.

12. Тронько П.Т. Деякі питання розвитку історичного краєзнавства в Українській РСР / П.Т. Тронько // Вісник АН УРСР, 1982. – № 6. – С. 36–41.

13. Тронько П.Т. Краєзнавство на межі тисячоліть / П.Т. Тронько // Краєзнавство, 2000. – № 1–2. – С. 8–19.

14. Чернігівщина: Енциклопедичний довідник. – К.: Українська Радянська Енциклопедія, 1990. – 1007 с.

References

1. Besyedina N.V. Dosvid i problemy rozvytku istorychnoho kraysnavstva na Poltavshchyni v 60–80-kh rr. / N.V. Besyedina // Istoryia Ukrayiny: malovidomi imena, podiyyi, fakty: Zbirnyk statey. – K., 2000. – Vyp. 11. – S. 490–499.

2. Zakonodavstvo pro pamyatky istoryyi ta kultury (Zbirnyk normatyvnykh aktiv). – K.: Polityvdav Ukrayiny, 1970. – 464 s.

3. Zarembo S.Z. Ukrayinske pamyatkoznavstvo: istoryia, teoriya, suchasnist / S.Z. Zarembo. – K.: Lohos, 1995. – 448 s.

4. Istoryia mist i sil Ukrayinskoyi RSR: Chernihivska oblast. – K.: Holovna redaktsiya Ukrayinskoyi Radyanskoyi Entsyklopediyi, 1972. – 780 s.

5. Istoryko-kulturna spadshchyna Ukrayiny: problemy doslidzhennya i zberezhenntya. – K.: Instytut istoryyi Ukrayiny NAN Ukrayiny, Instytut turyzmu Federatsiyi profspilok Ukrayiny, 1998. – 399 s.

6. Istorychne kraysnavstvo v Ukrayinskiy RSR. – K.: Naukova dumka, 1989. – 240 s.

7. Kovalenko O.B. Holovni etapy rozvytku istorychnoho kraysnavstva na Chernihovo-Sivershchyni / O.B. Kovalenko // Kraysnavstvo, 2000. – № 1–2. – S. 39–45.

8. Pavlukhina V.F. Muzeyi ta biblioteky Donetskoyi oblasti yak istoryko-kraysnavchi osередky / V.F. Pavlukhina // Istoryia Ukrayiny: malovidomi imena, podiyyi, fakty: Zbirnyk statey. – K., 1999. – Vyp. 8. – S. 214–218.

9. Postavnycha M.V. Rozvytok istorychnoho krajeznavstva na Cherkashchyni v 50–90-kh rokakh XX st.: Avtoref. dys. ...kand. ist. nauk: 07.00.01 / M.V. Postavnycha. – Kharkiv, 2002. – 18 s.

10. Tronko P.T. Letopis druzhby i bratstva: Iz opyta stozdaniya «Istorii gorodov i sel Ukrainskoy SSR» / P.T. Tronko. – K.: Naukova dumka, 1981. – 128 s.

11. Tronko P.T. Osnovni pidsumky i dalshi zavdannya istoryko-krajeznavchykh doslidzhen / P.T. Tronko, Ye.M. Sklyarenko // Ukrayinskyy istorychnyy zhurnal, 1979. – № 11. – S. 51–60.

12. Tronko P.T. Deyaki pytannya rozvytku istorychnoho krajeznavstva v Ukrayinskiy RSR / P.T. Tronko // Visnyk AN URSR, 1982. – № 6. – S. 36–41.

13. Tronko P.T. Krajeznavstvo na mezhi tysyacholit / P.T. Tronko // Krajeznavstvo, 2000. – № 1–2. – S. 8–19.

14. Chernihivshchyna: Entsyklopedychnyy dovidnyk. – K.: Ukrayinska Radianska Entsyklopediya, 1990. – 1007 s.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Игнатенко Марина Николаївна, доктор історичних наук, професор, професор кафедри документознавства

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401

e-mail: 8117836@ukr.net

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Игнатенко Марина Николаевна, доктор исторических наук, профессор, профессор кафедры документоведения

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина, 08401

e-mail: 8117836@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHOR

Ihnatenko Maryna Mykolajivna, doctor of historical sciences, Professor of Document Science Department

Pereyaslav-Khmenytsky Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University

Ukraine, Kyiv region, Pereyaslav-Khmelnitsky, Sukhomlynsky Street 30, 08401

e-mail: 8117836@ukr.net
